

POLA PERSAHABATAN DAN HUBUNGAN MERENTASI ETNIK DALAM KALANGAN MURID DI SEKOLAH

(Pattern of friendship and relationship across ethnic among children in school)

Suresh Kumar N Vellymalay

ABSTRAK

Kajian ini meneroka pola persahabatan dan hubungan antara etnik dalam kalangan murid pelbagai etnik di sekolah. Sampel kajian terdiri daripada 1000 murid dari lima buah sekolah menengah di Kedah dan lima buah sekolah menengah di Perak. Temu bual berstruktur digunakan untuk mendapatkan data kuantitatif daripada murid yang dikaji. Hasil kajian mendapati bahawa pembentukan persahabatan dalam kalangan murid Melayu, Cina dan India adalah lebih bersifat mengikut etnik berbanding merentasi etnik. Walau bagaimanapun, pembentukan persahabatan merentasi etnik dalam kalangan murid Melayu lebih ditentukan oleh ciri-ciri persamaan budaya yang dikenal pasti dalam budaya lain. Bagi murid Cina dan India, pembentukan persahabatan merentasi etnik lebih ditentukan oleh pengalaman persahabatan lampau merentasi budaya.

Kata kunci: Persahabatan, murid, etnik, sekolah, hubungan merentasi etnik

ABSTRACT

This study explores the nature of friendship and inter-ethnic relationship amongst pupils of different ethnic group in school. The sample consists of 1000 pupils from five secondary schools in Kedah and another five secondary schools in Perak. Structured interview was used to gather quantitative data from the pupils studied. The findings show that the formation of friendship among Malay, Chinese and Indian pupils are more prominent to intra-ethnic relationship rather than inter-ethnic relationship. However, the inter-ethnic friendship among Malay pupils is likely to be determined by cultural similarity identified in other cultures. For Chinese and Indian pupils, inter-ethnic friendship is likely to be determined by their previous inter-ethnic experiences.

Keywords: Friendship, pupil, ethnic, school, relationship across ethnic

PENDAHULUAN

Pendidikan memainkan peranan yang penting dalam menjamin perpaduan kaum di negara ini. Dasar Pendidikan Kebangsaan berlandaskan Falsafah Pendidikan Kebangsaan amat jelas dalam mentafsirkan peranan pendidikan iaitu:

“Pendidikan di Malaysia adalah suatu usaha berterusan ke arah memperkembangkan lagi potensi individu secara menyeluruh dan bersepadu untuk mewujudkan insan yang seimbang dan harmonis dari segi intelek, rohani, emosi dan jasmani berdasarkan kepercayaan dan kepatuhan kepada Tuhan. Usaha ini adalah bagi melahirkan warganegara Malaysia yang berilmu pengetahuan, berketerampilan, berakhlak mulia, bertanggungjawab dan berkeupayaan mencapai kesejahteraan diri serta memberi sumbangan terhadap keharmonian dan kemakmuran keluarga, masyarakat dan negara (Akta Pendidikan 1996)”.

Hasrat dan aspirasi yang terkandung dalam Falsafah Pendidikan Kebangsaan ini juga turut menggambarkan betapa pentingnya peranan dan sumbangan pendidikan dalam menjamin pembentukan hubungan etnik yang efektif yang dapat menyumbang kepada keharmonian dan kemakmuran masyarakat dan negara.

Menurut Syed Ibrahim (2008), perpaduan melalui pendidikan hanya dapat dicapai melalui sistem persekolahan berdasarkan keseragaman kurikulum yang diaplikasi kepada semua kaum. Pandangan tersebut memang tidak dinafikan kebenarannya; namun, persoalan ini perlu dilihat dalam perspektif yang lebih mendalam. Keseragaman kurikulum sahaja tidak mampu membentuk perpaduan. Keberkesanan persekitaran pendidikan iaitu iklim sekolah yang mencorakkan makna perpaduan dalam kalangan murid di sekolah perlu selari dengan aplikasi kurikulum dan kokurikulum yang ditekankan. Keselarasan ini amat perlu untuk memartabatkan konsep perpaduan melalui pendidikan.

Jika dilihat dalam konteks Malaysia, rata-rata murid terdiri daripada pelbagai etnik dan suku etnik. Setiap etnik dan suku etnik memperlihatkan kekayaan dan keagungan budaya, tradisi, adat resam, pantang larang dan cara hidup yang tersendiri. Tambahan lagi, anutan agama yang berbeza dan kepercayaan yang pelbagai menghasilkan pelbagai ketidaksamaan sosial dalam masyarakat. Hal ini ditambah pula dengan kedudukan geografi dan latar belakang sosial yang membezakan antara kaum. Banyak perbezaan dapat diperhatikan dari sudut mikro dan makro. Dalam menghadapi pelbagai ketidaksamaan ini, adakah persekitaran pendidikan yang dilalui oleh murid pada masa kini di sekolah terutamanya dalam konteks pembentukan persahabatan memberi ruang dan makna ke arah pemupukan hubungan etnik yang sebenar di Malaysia? Justeru, kertas ini meneroka pola pembentukan persahabatan dan hubungan merentasi etnik dalam kalangan murid di sekolah.

Kajian Lepas

Persahabatan merupakan suatu perhubungan interpersonal yang penting (Sias, et al., 2008) dalam perkembangan hidup manusia. Malah, dapat dikatakan bahawa adalah menjadi satu kebiasaan dunia bagi seseorang individu membentuk persahabatan atas dasar persamaan bangsa, umur dan taraf sosioekonomi (McPherson et al., 2001) selain bahasa, budaya dan lokasi sosial. Walau bagaimanapun, seperkara yang jelas adalah pembentukan persahabatan berlandaskan pegangan ini akan membentuk masyarakat yang bersifat homogen dengan ciri-ciri kekauman yang tinggi (Stearns et al., 2009).

Kehadiran individu daripada pelbagai agama dan etnik yang berkongsi persekitaran kehidupan yang sama memberi ruang dan peluang kepada pembentukan hubungan merentasi

etnik. Berbeza dengan isu persamaan etnik, persahabatan merentasi satu-satu budaya dilihat sebagai perbezaan antara budaya seseorang individu yang mampu membawa pengetahuan dan penjelasan tentang suatu budaya dan memecahkan rantaian stereotaip yang diletakkan pada budaya tersebut. Walau bagaimanapun, perkongsian ilmu sebegini agak mencabar dan dapat meningkatkan salah faham dan konflik (Sias, et al., 2008). Tidak kira persahabatan yang melibatkan persamaan etnik atau merentasi etnik, sekolah merupakan suatu platform yang memberi ruang kepada pembentukan hubungan antara satu sama lain demi pembentukan hubungan yang bersifat peribadi (McPherson et al., 2001). Dalam hal ini sekolah seharusnya bertindak sebagai satu platform yang mampu mengurangkan prejudis yang dapat melumpuhkan perasaan rasisme.

Banyak kajian telah dijalankan berkaitan dengan hubungan antara etnik dalam kalangan murid di peringkat sekolah rendah (Blaney, et al., 1977 ; Tuma & Hallinan, 1979; Hallinan & Smith, 1985; Pica-Smith, 2009) dan sekolah menengah (Kandel, 1978; Hallinan & Williams, 1989; Ghuman, 1997; Clotfelter, 2002) mahupun di peringkat institusi pengajian tinggi (Stearns et al., 2009; Kudo & Simkin, 2003; Lee, 2006). Kebanyakan kajian ini memberi keutamaan kepada pengaruh rakan ke atas pembentukan hubungan antara etnik. Persahabatan dilihat sebagai pemangkin utama yang mencorakkan hubungan ini.

Menurut McPherson et al. (2001), hubungan antara kelompok individu yang sama berlaku pada kadar yang tinggi berbanding kelompok berlainan etnik dan banyak berlaku dalam kalangan murid sekolah dan institusi pengajian tinggi melalui hubungan informal. Tidak dapat dinafikan bahawa adalah menjadi kebiasaan bagi murid sekolah untuk membentuk persahabatan dalam kalangan bangsanya sendiri jika dibandingkan pembentukan persahabatan dengan bangsa lain. Kajian Kandel (1978), Tuma & Hallinan (1979) dan Hallinan & Williams (1987) membuktikan realiti ini iaitu murid lebih cenderung untuk memilih rakan atas dasar persamaan bangsa. Kajian Hallinan & Smith (1985) juga mendapati bahawa kecenderungan untuk mewujudkan persahabatan merentasi etnik berkurangan dengan kematangan seseorang murid. Hal ini kerana kematangan murid dari tahun ke tahun akan mempengaruhi kesedaran ke atas identiti bangsa dan kesedaran ini mendorong mereka memberi tumpuan ke atas rakan daripada kelompok etnik yang sama.

Tambahan lagi, kajian Sais, et al. (2008) terhadap pembentukan persahabatan merentasi budaya iaitu perhubungan dengan rakan daripada budaya dan latar belakang etnik yang berbeza membuktikan empat faktor utama yang mendorong kepada pemilihan persahabatan. Hasil kajian mendapati persahabatan merentasi budaya kuat dipengaruhi oleh faktor persamaan budaya (persamaan budaya nasional), faktor perbezaan budaya (tarikan dan minat pada perbezaan budaya yang dilihat menarik), pengalaman sebelumnya dalam hubungan merentasi budaya (pengalaman sebelumnya terhadap budaya baru merangsang pembentukan persahabatan merentasi budaya tersebut) dan sosialisasi sasaran (bentuk hubungan yang ditentukan terhadap kumpulan budaya yang berbeza atau sewaktu situasi majlis tertentu).

Di samping itu, kajian Lee (2006) ke atas murid-murid antarabangsa di sebuah universiti di Amerika Syarikat pula mendapati bahawa hubungan persahabatan merentasi etnik wujud akibat persamaan yang dikongsi bersama terutamanya dari segi personaliti, minat, agama, nilai dan identiti. Persamaan yang dikongsi bersama dalam kehidupan seharian ini diberi keutamaan berbanding sikap memberi perhatian kepada pola perbezaan yang dikenal pasti. Pembentukan

hubungan merentasi etnik melalui perkongsian nilai ini membolehkan murid menghargai persahabatan yang terbentuk dalam kalangan mereka. Pola persahabatan ini memberi ruang kepada penghasilan pelbagai dapatan yang positif hasil perbincangan dan pertukaran idea selain memperluas corak pemikiran mereka.

Walau apa sahaja yang dikatakan dalam negara-negara yang mempunyai kelompok majoriti dan minoriti, hubungan antara etnik amat penting bagi menjana keharmonian rakyat dan pembangunan sesebuah negara. Dalam hal ini, sekolah memainkan peranan yang penting dalam mencetus gagasan pemikiran yang sihat melalui hubungan persahabatan antara murid pelbagai etnik.

METODOLOGI

Kajian ini mengambil tempat di negeri Perak dan Kedah. Sejumlah 10 buah sekolah menengah dipilih untuk kajian ini iaitu lima buah sekolah daripada setiap negeri. Pemilihan sekolah ini adalah berdasarkan maklumat daripada pihak Jabatan Pelajaran Negeri masing-masing tentang sekolah yang menduduki tahap teratas dalam salah laku disiplin berkaitan pergeseran pelajar pelbagai kaum. Daripada setiap sekolah, sejumlah 100 orang pelajar dipilih. Maka, sejumlah 1000 orang murid dipilih daripada 10 buah sekolah menengah tersebut. Pecahan murid terdiri daripada 30 murid daripada Tingkatan 1, 30 murid daripada Tingkatan 2 dan 40 murid lagi daripada Tingkatan 4. Murid daripada Tingkatan 3 dan Tingkatan 5 tidak dipilih kerana peraturan telah ditetapkan oleh Kementerian Pendidikan Malaysia agar kajian tidak dijalankan ke atas murid yang bakal menduduki peperiksaan *Penilaian Menengah Rendah* dan *Sijil Pelajaran Malaysia*. Kaedah persampelan rawak mudah digunakan untuk mendapatkan bilangan sampel tersebut daripada setiap tingkatan.

Kajian ini memberi tumpuan kepada pendekatan kuantitatif. Dalam kajian ini, soal selidik digunakan untuk mengumpul data melalui temu bual berstruktur dengan murid berkaitan latar belakang dan pembentukan persahabatan di bilik darjah. Bahagian '*Latar belakang murid*' dalam soal selidik terdiri daripada soalan-soalan tertutup berkaitan negeri tempat bersekolah, jenis sekolah, tingkatan, jantina, umur, etnik, agama dan tempat tinggal. Bahagian '*Pembentukan persahabatan di sekolah*' pula terdiri daripada soalan-soalan yang mengukur pembentukan pola persahabatan di sekolah (misalnya, '*Siapakah rakan yang paling intim dengan anda di sekolah?*', '*Dengan siapakah anda kerap berinteraksi di sekolah?*', '*Dengan siapakah anda kerap melakukan diskusi kumpulan di sekolah?*', '*Dengan siapakah anda berasa sukar untuk mengekalkan persahabatan?*'). Soalan-soalan ini adalah berbentuk soalan tertutup (*close-ended*) yang mempunyai tujuh pilihan jawapan iaitu (1) Melayu, (2) Cina, (3) India, (4) Melayu dan Cina, (5) Melayu dan India, (6) Cina dan India, dan (7) Melayu, Cina dan India. Responden kajian diminta untuk memilih satu jawapan yang paling sesuai dengan pandangan mereka.

Dapatan Kajian

Jadual ini menunjukkan latar belakang murid yang dikaji. Berdasarkan Jadual 1, sebanyak 1000 orang murid dipilih sebagai responden kajian iaitu 500 murid di negeri Kedah dan 500 murid lagi di negeri Perak. Daripada jumlah tersebut, 30% murid adalah daripada Tingkatan 1, 30% daripada Tingkatan 2 manakala 40% pula daripada Tingkatan 4. Sebanyak 70% murid yang

dikaji berasal dari sekolah luar bandar manakala selainnya dari sekolah bandar. Dari segi jantina, 54.6% murid adalah lelaki manakala 45.4% adalah perempuan.

Jadual 1: Latar belakang murid

Latar belakang		Bilangan	Peratus
Negeri	Perak	500	50.0
	Kedah	500	50.0
Jenis sekolah	Bandar	300	30.0
	Luar Bandar	700	70.0
Tingkatan	Ting 1	300	30.0
	Ting 2	300	30.0
	Ting 4	400	40.0
Jantina	Lelaki	546	54.6
	Perempuan	454	45.4
Umur	13 thn	292	29.2
	14 thn	270	27.0
	15 thn	26	2.6
	16 thn	344	34.4
	17 thn	68	6.8
Etnik	Melayu	547	54.7
	Cina	244	24.4
	India	209	20.9
Agama	Islam	547	54.7
	Buddha	233	23.3
	Hindu	197	19.7
	Kristian	18	1.8
	Lain-lain	5	0.5
Tempat tinggal	Bandar	375	37.5
	Luar bandar	625	62.5

n=1000

Daripada Jadual 1 juga didapati bahawa 56.2% murid berumur 13 hingga 14 tahun manakala 34.4% murid berumur 16 tahun. Hanya 6.8% dan 2.6% murid berumur 15 tahun dan 17 tahun masing-masing dan berada pada Tingkatan 2 dan Tingkatan 4 masing-masing kerana telah melalui tahap peralihan sebelum memasuki Tingkatan 1. Sebanyak 54.7% murid adalah daripada etnik Melayu, 24.4% etnik Cina manakala 20.9% murid etnik India. Dari segi agama pula, sebanyak 54.7% murid beragama Islam, 23.3% beragama Buddha manakala 19.7% murid beragama Hindu. Selainnya 2.3% murid beragama Kristian dan lain-lain. Dari segi lokasi tempat tinggal, sebanyak 62.5% murid berasal yang dikaji berasal dari bandar manakala 37.5% murid dari luar bandar.

Dalam menilai pola persahabatan antara murid di sekolah yang terdiri daripada pelbagai etnik, hasil kajian mendapati bahawa daripada 54.7% murid yang beretnik Melayu, 24.4% etnik Cina dan 20.9% etnik India, majoriti daripada murid yang dikaji membentuk hubungan persahabatan dengan rakan seetnik berbanding rakan merentasi etnik. Jadual 2 hingga Jadual 7 jelas menunjukkan keutamaan yang diberikan oleh murid kepada pembentukan persahabatan yang mengikut etnik masing-masing berbanding pembentukan persahabatan merentasi etnik.

Jadual 2: Etnik rakan yang paling intim di sekolah

Etnik	Etnik							Jumlah
	Melayu (%)	Cina (%)	India (%)	Melayu dan Cina (%)	Melayu dan India (%)	Cina dan India (%)	Melayu, Cina dan India (%)	
Melayu	52.3	1.4	.8	0.1	0.1	0.0	0.0	54.7
Cina	0.6	21.4	2.1	0.1	0.0	0.1	0.1	24.4
India	1.4	1.0	18.4	0.0	0.0	0.0	0.1	20.9
Jumlah	54.3	23.8	21.3	0.2	0.1	0.1	0.2	100.0

n=1000

Jadual 2 menunjukkan etnik rakan murid yang paling intim di sekolah. Daripada jadual tersebut, didapati sejumlah 52.3% murid Melayu mempunyai kawan rapat daripada etnik yang sama. Begitu juga bagi murid etnik Cina dan India yang masing-masing memperlihatkan 21.4% dan 18.4% murid mempunyai kawan rapat daripada etnik yang sama. Hal ini menunjukkan bahawa pemilihan sahabat karib di sekolah kuat dipengaruhi oleh ciri-ciri keetnikan.

Jadual 3: Tempat duduk di bilik darjah

Etnik	Etnik murid yang duduk di kanan murid di bilik darjah							Jumlah
	Melayu (%)	Cina (%)	India (%)	Melayu dan Cina (%)	Melayu dan India (%)	Cina dan India (%)	Melayu, Cina dan India (%)	
Melayu	50.3	3.5	0.8	0.1	0.0	0.0	0.0	54.7
Cina	8.4	11.1	4.3	0.6	0.0	0.0	0.0	24.4
India	5.3	6.5	8.1	1.0	0.0	0.0	0.0	20.9
Jumlah	64.0	21.1	13.2	1.7	0.0	0.0	0.0	100.0
Etnik	Etnik murid yang duduk di kiri murid di bilik darjah							Jumlah
	Melayu (%)	Cina (%)	India (%)	Melayu dan Cina (%)	Melayu dan India (%)	Cina dan India (%)	Melayu, Cina dan India (%)	
Melayu	49.3	3.2	2.1	0.1	0.0	0.0	0.0	54.7
Cina	6.1	14.2	4.1	0.0	0.0	0.0	0.0	24.4
India	4.5	8.8	7.6	0.0	0.0	0.0	0.0	20.9
Jumlah	59.9	26.2	13.8	0.1	0.0	0.0	0.0	100.0

Etnik	Etnik murid yang duduk di hadapan murid di bilik darjah							Jumlah
	Melayu (%)	Cina (%)	India (%)	Melayu dan Cina (%)	Melayu dan India (%)	Cina dan India (%)	Melayu, Cina dan India (%)	
Melayu	45.0	6.6	2.9	0.2	0.0	0.0	0.0	54.7
Cina	10.6	11.3	2.5	0.0	0.0	0.0	0.0	24.4
India	7.0	8.2	5.7	0.0	0.0	0.0	0.0	20.9
Jumlah	62.6	26.1	11.1	0.2	0.0	0.0	0.0	100.0
Etnik	Etnik murid yang duduk di belakang murid di bilik darjah							Jumlah
	Melayu (%)	Cina (%)	India (%)	Melayu dan Cina (%)	Melayu dan India (%)	Cina dan India (%)	Melayu, Cina dan India (%)	
Melayu	47.5	4.4	2.6	0.1	0.1	0.0	0.0	54.7
Cina	7.4	12.3	4.7	0.0	0.0	0.0	0.0	24.4
India	5.1	7.7	7.1	0.1	0.0	0.9	0.0	20.9
Jumlah	60.0	24.4	14.4	0.2	0.1	0.9	0.0	100.0

n=1000

Persahabatan mengikut etnik di bilik darjah juga dapat dilihat pada tempat duduk murid di bilik darjah. Majoriti murid Melayu yang dikaji duduk berhampiran dengan murid daripada etnik yang sama dalam ruang bilik darjah tidak kira di hadapan, belakang, kiri mahupun kanan (rujuk Jadual 3). Daripada jadual tersebut, lebih 45.0% murid Melayu duduk berhampiran dengan murid Melayu. Bagi murid Cina, lebih daripada 11.0% murid didapati duduk berhampiran dengan etnik sendiri manakala antara 6.0% hingga 11.0% murid duduk berhampiran dengan murid Melayu. Hanya murid India yang memperlihatkan peratusan yang lebih seimbang memandangkan secara keseluruhannya bilangan murid India yang dikaji adalah rendah maka peluang mereka untuk duduk berhampiran murid daripada etnik lain adalah lebih tinggi.

Jadual 4: Pola pergaulan murid

Etnik	Pergaulan di sekolah (di luar bilik darjah)							Jumlah
	Melayu (%)	Cina (%)	India (%)	Melayu dan Cina (%)	Melayu dan India (%)	Cina dan India (%)	Melayu, Cina dan India (%)	
Melayu	52.3	1.3	0.4	0.4	0.3	0.0	0.0	54.7
Cina	1.1	20.4	1.5	0.4	0.0	0.2	0.8	24.4
India	1.4	2.6	14.8	0.0	0.0	0.0	2.1	20.9
Jumlah	54.8	24.3	16.7	0.8	0.3	0.2	2.9	100.0
Etnik	Pergaulan di bilik darjah							Jumlah
	Melayu	Cina	India	Melayu	Melayu	Cina	Melayu, Cina	

	(%)	(%)	(%)	dan Cina (%)	dan India (%)	dan India (%)	dan India (%)	
Melayu	50.2	1.9	1.6	0.6	0.4	0.0	0.0	54.7
Cina	1.2	20.4	1.2	0.5	0.0	0.4	0.7	24.4
India	1.8	1.5	15.5	0.0	0.0	0.1	2.0	20.9
Jumlah	53.2	23.8	18.3	1.1	0.4	0.5	2.7	100.0
Etnik	Pergaulan sewaktu rehat							Jumlah
	Melayu (%)	Cina (%)	India (%)	Melayu dan Cina (%)	Melayu dan India (%)	Cina dan India (%)	Melayu, Cina dan India (%)	
Melayu	53.5	0.5	0.5	0.1	0.1	0.0	0.0	54.7
Cina	0.5	22.1	1.5	0.3	0.0	0.0	0.0	24.4
India	0.8	3.4	16.5	0.0	0.0	0.2	0.0	20.9
Jumlah	54.8	26.0	18.5	0.4	0.1	0.2	0.0	100.0

n=1000

Situasi yang sama dapat diperhatikan dalam pergaulan murid di sekolah. Berdasarkan Jadual 4, didapati bahawa majoriti murid Melayu bergaul dengan murid Melayu (52.3%), murid Cina bergaul dengan murid Cina (20.4%) dan murid India bergaul dengan murid India (14.8%) di luar bilik darjah di sekolah. Begitu juga dalam pergaulan murid di bilik darjah iaitu majoriti murid Melayu bergaul dengan murid Melayu (50.2%), murid Cina bergaul dengan murid Cina (20.4%) dan murid India bergaul dengan murid India (15.5%). Bentuk persahabatan yang sama juga turut diperhatikan dalam pergaulan murid sewaktu rehat (Jadual 4). Hal ini menunjukkan bahawa majoriti murid yang dikaji lebih berminat dan lebih selesa untuk membentuk pergaulan sesama etnik berbanding merentasi etnik.

Jadual 5: Hubungan persahabatan dalam pembelajaran

Etnik	Belajar bersama di sekolah							Jumlah
	Melayu (%)	Cina (%)	India (%)	Melayu dan Cina (%)	Melayu dan India (%)	Cina dan India (%)	Melayu, Cina dan India (%)	
Melayu	52.2	1.5	0.1	0.5	0.4	0.0	0.0	54.7
Cina	2.5	20.1	1.1	0.3	0.0	0.2	0.2	24.4
India	4.0	7.0	9.6	0.1	0.0	0.0	0.2	20.9
Jumlah	58.7	28.6	10.8	0.9	0.4	0.2	0.4	100.0
Etnik	Diskusi kumpulan di sekolah							Jumlah
	Melayu (%)	Cina (%)	India (%)	Melayu dan Cina (%)	Melayu dan India (%)	Cina dan India (%)	Melayu, Cina dan India (%)	
Melayu	51.2	1.7	0.9	0.5	0.4	0.0	0.0	54.7
Cina	1.9	19.8	2.5	0.2	0.0	0.0	0.0	24.4

India	1.2	4.6	14.4	0.0	0.2	0.1	0.4	20.9
Jumlah	54.3	26.1	17.8	0.7	0.6	0.1	0.4	100.0
Etnik	Mengulangkaji bersama rakan di perpustakaan							Jumlah
	Melayu (%)	Cina (%)	India (%)	Melayu dan Cina (%)	Melayu dan India (%)	Cina dan India (%)	Melayu, Cina dan India (%)	
Melayu	52.3	1.1	0.7	0.4	0.2	0.0	0.0	54.7
Cina	1.8	20.8	1.6	0.2	0.0	0.0	0.0	24.4
India	1.9	4.4	14.4	0.0	0.1	0.1	0.0	20.9
Jumlah	56.0	26.3	16.7	0.6	0.3	0.1	0.0	100.0

n=1000

Hubungan persahabatan yang ditunjukkan oleh murid sewaktu belajar bersama di sekolah, melakukan diskusi kumpulan selain mengulangkaji bersama rakan di perpustakaan sekolah juga memaparkan pola hubungan seetnik berbanding hubungan merentasi etnik dalam kalangan murid (rujuk Jadual 5). Berdasarkan Jadual 5, didapati bahawa sebanyak 52.2% murid Melayu, 20.1% murid Cina dan 9.6% murid India kerap belajar bersama dalam bentuk kumpulan yang dianggotai oleh rakan daripada etnik yang sama. Dalam pembentukan diskusi kumpulan di sekolah pula, sebanyak 51.2% murid Melayu, 19.8% murid Cina dan 14.4% murid India didapati kerap mengadakan diskusi berkumpulan dan ia dianggotai oleh rakan seetnik. Corak yang sama dapat dilihat pada tingkah laku mengulangkaji bersama rakan di perpustakaan. Sebanyak 52.3% murid Melayu, 20.8% murid Cina dan 14.4% murid India kerap mengulangkaji bersama rakan daripada etnik yang sama di perpustakaan.

Jadual 6: Kesukaran untuk mengekalkan persahabatan

Etnik	Etnik							Jumlah
	Melayu (%)	Cina (%)	India (%)	Melayu dan Cina (%)	Melayu dan India (%)	Cina dan India (%)	Melayu, Cina dan India (%)	
Melayu	13.6	26.3	13.9	0.4	0.2	0.3	0.0	54.7
Cina	13.4	6.4	4.3	0.3	0.0	0.0	0.0	24.4
India	7.7	7.9	4.6	0.5	0.1	0.0	0.1	20.9
Jumlah	34.7	40.6	22.8	1.2	0.3	0.3	0.1	100.0

n=1000

Seperti yang ditunjukkan oleh Jadual 6, hasil kajian juga mendapati bahawa 26.3% daripada jumlah 54.7% murid Melayu menghadapi kesukaran untuk mengekalkan persahabatan dengan murid Cina. Sebanyak 13.4% daripada jumlah 24.4% murid Cina menghadapi kesukaran untuk mengekalkan persahabatan dengan murid Melayu. Bagi murid India pula, sebanyak 7.7% dan 7.9% daripada jumlah 20.9% murid India menghadapi kesukaran untuk mengekalkan persahabatan dengan murid Melayu dan Cina masing-masing (Jadual 6).

Jadual 7: Keutamaan untuk membantu pada waktu kecemasan

Etnik	Etnik							Jumlah
	Melayu (%)	Cina (%)	India (%)	Melayu dan Cina (%)	Melayu dan India (%)	Cina dan India (%)	Melayu, Cina dan India (%)	
Melayu	51.0	1.4	0.6	0.5	0.1	0.0	1.1	54.7
Cina	1.0	20.2	1.8	0.1	0.0	0.0	1.3	24.4
India	0.7	0.8	13.8	1.8	0.2	0.0	3.6	20.9
Jumlah	52.7	22.4	16.2	2.4	0.3	0.0	6.0	100.0

n=1000

Tambahan lagi, didapati bahawa keutamaan murid untuk membantu rakan sewaktu kecemasan juga menjurus kepada etnik yang sama (Jadual 7). Dalam hal ini, 51% murid Melayu mengatakan bahawa mereka akan memberi keutamaan kepada rakan Melayu untuk dibantu sewaktu kecemasan. Sebanyak 20.2% murid Cina juga menyatakan bahawa mereka akan memberi keutamaan kepada rakan daripada etnik Cina sewaktu kecemasan. Begitu juga dengan 13.8% murid India yang mengatakan bahawa bantuan kecemasan diutamakan kepada rakan daripada etnik India.

Jadual 8: Faktor yang mempengaruhi pembentukan persahabatan merentasi etnik

Etnik	Faktor				Jumlah
	Persamaan budaya	Perbezaan budaya	Pengalaman persahabatan merentasi budaya	Sosialisasi ketika pertemuan budaya	
Melayu	18.1	17.7	13.4	5.5	54.7
Cina	5.5	6.5	6.8	5.6	24.4
India	4.7	6.7	7.7	1.8	20.9
Jumlah	28.3	30.9	27.9	12.9	100.0

n=1000

Berdasarkan Jadual 8, didapati bahawa pembentukan persahabatan merentasi etnik dalam kalangan murid Melayu lebih ditentukan oleh ciri-ciri persamaan budaya yang dapat dikenal pasti dalam budaya lain (18.1%) dan diikuti oleh keinginan untuk mengetahui keunikan dalam perbezaan budaya etnik lain (17.7%) selain pengalaman persahabatan merentasi budaya (13.4%). Bagi murid Cina, pembentukan persahabatan merentasi etnik lebih ditentukan oleh pengalaman persahabatan merentasi budaya (6.8%) dan diikuti oleh keinginan untuk mengetahui keunikan dalam perbezaan budaya etnik lain (6.5%) selain sosialisasi ketika pertemuan budaya (aktiviti) yang mengambil tempat di sekolah (5.6%). Bagi murid India pula, pembentukan persahabatan merentasi etnik lebih ditentukan oleh pengalaman persahabatan merentasi budaya (7.7%) dan diikuti oleh keinginan untuk mengetahui keunikan dalam perbezaan budaya etnik lain (6.7%).

Secara keseluruhannya, dapat dikatakan bahawa pola persahabatan dalam kalangan murid yang dikaji lebih memberi kepentingan kepada pembentukan persahabatan daripada kelompok seetnik berbanding merentasi etnik. Dalam membentuk hubungan merentasi etnik, pencarian nilai-nilai persamaan budaya dalam etnik lain memainkan peranan yang lebih penting dalam mempengaruhi pembentukan persahabatan merentasi etnik dalam kalangan murid Melayu. Bagi murid Cina dan India, pengalaman persahabatan lampau yang menjurus kepada hubungan merentasi budaya etnik lain memainkan peranan yang lebih penting dalam mempengaruhi pembentukan persahabatan merentasi etnik.

PERBINCANGAN

Kajian ini dilakukan bertujuan untuk meneroka pola persahabatan dalam kalangan murid merentasi etnik di sekolah. Apa yang jelas diperhatikan dalam kajian adalah pembentukan persahabatan mengikut etnik sendiri mendorong pemilihan tempat duduk berhampiran rakan daripada etnik yang sama. Begitu juga dengan pergaulan murid tidak kira di dalam bilik darjah mahupun di luar bilik darjah; murid didapati lebih selesa untuk bergaul dengan rakan seetnik. Malah, pembentukan persahabatan daripada rakan daripada etnik yang sama turut mempengaruhi pola pembelajaran bersama, diskusi kumpulan dan tingkah laku mengulangkaji bersama di perpustakaan.

Oleh itu, hasil kajian membuktikan bahawa pembentukan persahabatan dalam kalangan murid di sekolah lebih menjurus kepada etnik sendiri berbanding merentasi etnik. Hasil kajian juga mendapati bahawa murid lebih cenderung memilih rakan atas dasar persamaan etnik. Dalam konteks ini, persamaan yang dikongsi bersama dalam kehidupan seharian diberi keutamaan dalam pemilihan rakan. Maka, kecenderungan dalam pembentukan persahabatan merentasi etnik bergantung kepada kewujudan ciri-ciri persamaan yang dikongsi bersama pada kehidupan seharian rakan daripada etnik lain. Selain itu, pengalaman persahabatan lampau dengan rakan daripada etnik lain turut dilihat sebagai faktor yang meningkatkan persefahaman lalu mengukuhkan persahabatan merentasi etnik dalam kalangan murid di sekolah.

Hasil kajian ini konsisten dengan kajian McPherson et al., (2001) yang mendapati bahawa adalah menjadi kebiasaan para murid menjalin hubungan antara kelompok individu yang sama berbanding kelompok berlainan. Hasil kajian ini juga menyokong kajian Kandel (1978), Tuma & Hallinan (1979) dan Hallinan & Williams (1987) membuktikan murid sekolah gemar memilih rakan atas dasar persamaan bangsa. Selain itu, hasil kajian ini juga signifikan dengan kajian Sais, et al. (2008) yang mendapati pola persahabatan merentasi budaya etnik kuat dipengaruhi oleh faktor persamaan budaya dan juga hasil rangsangan pengalaman persahabatan yang sebelumnya dalam hubungan merentasi budaya satu-satu etnik. Begitu juga dengan kajian Lee (2006) yang mendapati bahawa hubungan persahabatan merentasi etnik wujud akibat persamaan yang dikongsi bersama.

Sehubungan itu, terdapat beberapa kemungkinan yang dapat dijelaskan daripada dapatan kajian ini. Pertama, pembentukan persahabatan mengikut etnik masing-masing lebih memaparkan satu bentuk keselesaan dalam pergaulan dalam kalangan murid. Pergaulan dalam kelompok etnik yang sama ini menguatkan semangat 'kekitaan' dalam kalangan murid. Maka, situasi ini menghalang penembusan murid dari etnik lain dalam membentuk hubungan merentasi etnik. Kedua, pembentukan persahabatan atas dasar persamaan etnik juga mungkin dipengaruhi oleh persepsi bahawa murid daripada etnik sendiri lebih memahami perasaan akibat mempunyai latar belakang yang sama (dari segi tradisi, budaya dan agama) menyebabkan mereka lebih

dipercayai dan diyakini dalam hubungan berbanding murid daripada etnik lain. Ketiga, murid juga mungkin meragui kesediaan rakan daripada etnik yang berbeza untuk menerima mereka dengan hati yang terbuka. Dalam aspek ini, murid akan mempunyai persepsi negatif bahawa murid daripada etnik lain tidak akan menerima mereka dengan begitu mudah. Persepsi negatif ini menghalang pembentukan persahabatan merentasi etnik dalam kalangan mereka. Keempat, murid juga mungkin berpendapat bahawa tidak ada keperluan untuk mereka membentuk persahabatan merentasi etnik memandangkan mereka telah ada kumpulan persahabatan daripada etnik sendiri dan berasa selesa dengan hubungan tersebut. Kelima, asuhan dan didikan yang diberikan oleh ibu bapa di rumah pada awal perkembangan seseorang anak menyaksikan seseorang anak membesar dalam persekitaran seetnik. Dalam hal ini, dapat dikatakan bahawa rumah bertindak sebagai asas pembentukan hubungan seetnik bagi anak. Maka, apabila anak tersebut berada di bangku persekolahan ia melihat pelbagai ketidaksamaan antara diri dan rakan-rakan lain di bilik darjah. Oleh itu, kesukaran mereka untuk menyesuaikan diri dengan murid lain di sekolah menghalang diri mereka daripada membentuk persahabatan merentasi etnik di sekolah. Keenam, situasi pembentukan persahabatan atas dasar persamaan etnik juga dapat dikaitkan dengan peranan guru yang kurang memperlihatkan usaha untuk memecahkan pola persahabatan mengikut etnik dan digantikan dengan persahabatan merentasi etnik. Walaupun ia merupakan satu usaha yang sukar bagi guru namun ia merupakan satu keperluan bagi memupuk hubungan etnik dalam kalangan murid demi integrasi nasional dan pembangunan negara melalui sistem pendidikan.

Berdasarkan perbincangan di atas, dapat dikatakan bahawa pola persahabatan yang menjurus kepada hubungan seetnik di sekolah mampu memberi implikasi yang besar dalam usaha memperkukuh dan memperkasa hubungan etnik dalam kalangan murid. Ia menjadi penghalang kepada murid untuk memahami dan menghayati keperluan pembentukan hubungan merentasi etnik di persekitaran sekolah. Situasi ini turut menghalang murid daripada melihat kepentingan kesepaduan dalam kepelbagaian yang wujud dalam persekitaran sekolah dalam konteks etnik. Pada masa yang sama, tidak dapat dinafikan bahawa pembentukan hubungan etnik di persekitaran sekolah terutamanya dalam kalangan murid amat penting untuk merealisasikan hasrat dan aspirasi yang terkandung dalam Falsafah Pendidikan Kebangsaan. Keperluan untuk memperkembang potensi murid secara menyeluruh dan bersepadu, keperluan untuk menjadikan murid sebagai insan yang seimbang dan harmonis dari segi intelek, rohani, emosi dan jasmani selain keperluan melahirkan rakyat Malaysia yang mampu menyumbang kepada keharmonian dan kemakmuran masyarakat dan negara seperti yang termaktub dalam Falsafah Pendidikan Kebangsaan sukar untuk direalisasikan sepenuhnya tanpa pembentukan hubungan etnik dari peringkat akar umbinya lebih-lebih lagi di peringkat sekolah.

Justeru, hasil kajian ini mencadangkan keperluan untuk pemupukan hubungan merentasi etnik yang lebih efektif di sekolah. Dalam hal ini, peranan pihak sekolah amat penting dalam merancang strategi-strategi pemupukan hubungan merentasi etnik dalam kalangan murid melalui pola pengajaran dan pembelajaran yang mengambil tempat di persekitaran bilik darjah. Pola pengajaran dan pembelajaran dalam bilik darjah perlu berupaya untuk memecahkan rantaian persahabatan mengikut etnik dan menggantikannya dengan persahabatan merentasi etnik. Murid perlu disedarkan dengan hakikat bahawa pembentukan persahabatan mengikut etnik hanya berupaya menterjemahkan nilai-nilai yang dikongsi bersama dalam satu-satu etnik. Ia bukan sahaja menghalang murid daripada mempelajari nilai-nilai baharu malah ia menjejaskan keupayaan murid untuk berubah dan berfikir di luar kotak dan bertapak ke hadapan. Integrasi

memberi peluang kepada murid untuk mempelajari pelbagai nilai baharu daripada kepelbagaian etnik yang wujud di persekitaran bilik darjah selain membuka minda murid terhadap kepentingan hubungan merentasi etnik yang positif dan bermakna dalam perkembangan hidupnya.

Pihak sekolah juga perlu memastikan agar murid tidak berada dalam kepompong etnik sendiri tanpa usaha untuk melihat, memahami dan menghayati keunikan yang terdapat dalam hubungan merentasi etnik. Begitu juga dalam perancangan aktiviti dan program yang dapat merangsang dan memperkukuh pembentukan persahabatan merentasi etnik dalam kalangan murid di bilik darjah. Pihak sekolah bukan sahaja perlu memastikan agar murid daripada semua etnik terlibat dalam aktiviti dan program yang diadakan di sekolah tetapi lebih penting untuk memastikan murid pelbagai etnik diintegrasikan sepenuhnya dalam setiap aktiviti yang diadakan bagi merangsang, memperkukuh dan memperkasa hubungan etnik di sekolah. Program dan aktiviti kebudayaan di sekolah merupakan salah satu agenda utama yang perlu diberi penekanan yang serius oleh pihak sekolah dalam menjayakan hasrat ini. Namun, kejayaan ini bergantung kepada aplikasi yang dilakukan oleh pihak sekolah dengan mengambil kira pembentukan hubungan etnik sebagai objektif utama yang unggul. Selain itu, pihak sekolah perlu membentuk hubungan kerjasama yang baik dengan ibu bapa bagi membolehkan mereka mendidik ibu bapa tentang kepentingan penerapan nilai hubungan etnik dan benih perpaduan oleh ibu bapa dalam diri anak dari awal asuhan di persekitaran rumah. Sarana ibu bapa yang dibentuk oleh kerajaan untuk memperkukuh kerjasama antara sekolah dan ibu bapa dapat dijadikan platform yang terbaik dalam merealisasikan hasrat ini.

Walau bagaimanapun, kajian ini memperlihatkan beberapa limitasi. Kajian ini hanya menekankan pola persahabatan dalam kalangan murid melibatkan sekolah menengah. Kajian tidak mengambil kira pola persahabatan dalam kalangan murid di sekolah rendah. Selain itu, kajian ini hanya mengambil tempat di dua buah negeri iaitu Perak dan Kedah. Negeri-negeri lain tidak diambil kira dalam kajian ini. Tambahan lagi, kajian ini lebih menekankan tingkah laku murid dalam membentuk persahabatan di sekolah dan tidak mengambil kira peranan sekolah dalam memupuk pembentukan persahabatan dalam kalangan murid. Sehubungan itu, kajian akan datang perlu mengambil kira perkara-perkara ini.

PENGHARGAAN

Kajian ini dibiayai oleh Geran Jangka Pendek, Universiti Sains Malaysia (304/PJJauh/6311036).

RUJUKAN

Akta Pendidikan 1996 (Akta 550) dan Peraturan-Peraturan Terpilih. 1998. Kuala Lumpur: International Law Book Services.

Blaney, N.T., Stephan, C., Rosenfield, D., Aronson, E. & Sikes, J. (1977) Interdependence in the Classroom: A Field Study. *Journal of Educational Psychology*, 69(2), 121-128.

- Clotfelter, C.T. (2002) Interracial Contact in High School Extracurricular Activities. *The Urban Review*, 34(1), 25-46.
- Ghuman, P.A.S. (1997) Assimilation or Integration? A Study of Asian Adolescents. *Educational Research*, 39(1), 23-35.
- Hallinan, M.T. & Williams, R.A. (1987) "The Stability of Students' Interracial Friendships". *American Sociological Review*, 52, 653-664.
- Hallinan, M.T. & Smith, S.S. (1985) The Effects of Classroom Racial Composition on Students' Interracial Friendliness. *Social Psychology Quarterly*, 48(1), 3-16.
- Kandel, D.B. (1978). Similarity in Real-Life Adolescent Friendship Pairs. *Journal of Personality and Social Psychology*, 36(3), 306-312.
- Kudo, K. dan Simkin, K.A. (2003) Intercultural Friendship Formation: The Case of Japanese Students at an Australian University. *Journal of Intercultural Studies*, 24(2), 91-114.
- Lee, P. (2006) Bridging Cultures: Understanding the Construction of Relational Identity in Intercultural Friendship. *Journal of Intercultural Communication Research*, 35(1), 3-22.
- McPherson, M., Smith-Lovin, L. & Cook, J.M. (2001). Birds of a Feather: Homophily in Social Networks. *Annual Review of Sociology*, 27, 415-444.
- Pica-Smith, C.(2009). Children Speak about Interethnic and Interracial Friendships in the Classroom: Lessons for Teachers. *Multicultural Education*, 17(1), 38-47.
- Sias, P.M., Drzewiecka, J.A., Meares, M., Bent, R., Konomi, Y., Ortega, M. & White, C. (2008). Intercultural Friendship Development. *Communication Reports*, 21(1), 1-13.
- Stearns, E., Buchmann, C. & Bonneau, K. (2009) interracial Friendships in the Transition to College: Do Birds of a Feather Flock Together Once They Leave the Nest? *Sociology of Education*, 82(April), 173-195.
- Syed Ibrahim (2008) *Malaysia Kita: Panduan dan Rujukan untuk Peperiksaan Am Kerajaan (Edisi 9)*. Petaling Jaya : International Law Book Services.
- Tuma, N.B. & Hallinan, M.T. (1979). The Effects of Sex, Race, and Achievement on School Children's Friendships. *Social Forces*, 57(4), 1265-1285.

Suresh Kumar N Vellymalay
Pusat Pengajian Pendidikan Jarak Jauh
Universiti Sains Malaysia
11800 Pulau Pinang
Malaysia.
suresh@usm.my